

CEMİL MERİÇ'İN JURNAL'İNDE EDEBİYATÇILARIMIZDAN SEÇMELER

SELECTIONS FROM LITERARY MANS MENTIONED IN CEMİL MERİÇ'S JOURNAL

Dr. Levent Bilgi

Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

leventbilgi@gmail.com

ÖZ

Cemil Meriç kendi hatıralarını 1955 yılında yazmaya başlamıştır. Yirmi sekiz yıl boyunca yazmıştır. İlk hatırası Temmuz, son hatırası Ağustos 1983 yılında yazılmıştır. Bu hatıralar Ekim 1993 yılında Jurnal ismi ile basılmışlardır. Cemil Meriç bu hatıralarında Türk Edebiyatçılarına da değinmiştir. Bu makalede, Cemil Meriç'in hatıralarında Türk Edebiyatçılarını çalıştım. 14 yazarı özellikle inceledim. Bunlar Namık Kemal, Ahmet Cevdet Paşa, Süleyman Nazif, Refik Halit Karay, Yakub Kadri Karaosmanoğlu, Rıza Tevfik Büyükbashi, Orhan Hançerlioğlu, Orhan Veli, Yahya Kemal, Ümit Yaşar Oğuzcan, Necip Fazıl, Peyami Safa, Nazım Hikmet, İsmet Özel dir.

Anahtar Kelimeler: Cemil Meriç, Jurnal, Türk Edebiyatı, objektif, sübjektif, tenkit, sanat, kültür

ABSTRACT

Cemil Meriç started his career by writing his own memories in 1955. He wrote 28 years. His first memory was written in July, the last in 1983. These memories were published in October 1993 and were given the name "Jurnal". In his memories wrote Cemil Meriç about Turkish writers. I studied Turkish writers in Meriç's memories. I have especially considered 14 writers. Their names are Namık Kemal, Ahmet Cevdet Paşa, Süleyman Nazif, Refik Halit Karay, Yakub Kadri Karaosmanoğlu, Rıza Tevfik Büyükbashi, Orhan Hançerlioğlu, Orhan Veli, Yahya Kemal, Ümit Yaşar Oğuzcan, Necip Fazıl, Peyami Safa, Nazım Hikmet, İsmet Özel.

Key Words: Cemil Meriç, Journal, Turkish Literature, objective, subjective, criticism, art, culture

GİRİŞ

Cemil Meriç her münevverin tanınması, hatta satır satır okuması gereken nadir mütefekkirlerimizden biridir. Bugün onun edebiyat ve fikir hayatımızda orijinal bir ses olduğunu herkes kabul etmektedir. Cemil Meriç sevilebilir veya sevilemez. Ama o yok sayılabilecek biri değildir. 1980'li yıllarda okullarda öğretmenlerimiz ismini anmaktan çekinirlerdi. Günümüzde ise lise kitaplarına "Bu Ülke"den alıntılar yapılabilmekte.

Ahmet Turan Alkan, Meriç'in ölüm yıldönümünde bir dergide şöyle yazar: “‘Cemil Meriç ismini daha önce kimler duydu?’ sorusunu, havaya kalkıp kalkmamakta tereddüt eden bir kaç el cevaplandırır. Aynı soruyu dört ayrı sınıfta takriben iki yüz öğrenciye sordum; mütereddid parmakların oranı hiç değişmedi.”¹

Benzer soruyu öğrencilerime ben de sordum. Cevap hep aynıydı. Bu Ülke'yi okudum onlara. Bakışları donuk ve manasızdı. Bir türlü gençlerde, bilmem kaçınıcı defa okuduğum, parçalanmış kitabımı açınca duyduğum heyecanı göremedim.

Meriç, Peyami'lerin, Nazım'ların, Necip'lerin ortak kaderini yaşıyordu. Ama kartallar tepelerde tek başına uçmaktan muzdarip değillerdi. Muzdarip olanlar bizdik. Yerde sürünerek, el yordamıyla bir şeyler arayan, bakışlarını yıldızlara yükseltmeyen bizdik. İşte bu çalışma böyle bir sancının ürünüdür. Cemil'in bütün kabiliyeti korkmadan, utanmadan sesli düşünebilmesindedir. Jurnal, bu kendi kendimizle muhasebenin en makyajsız görüntüsüdür. Meriç'de bulan değil, arayan adamı görmek bizi de yollara dökcek olan en güzel mesajdır.

Jurnal'de yaklaşık yüz yirmi yabancı, yüz Türk edebiyatçısı, fikir adamı ismi geçmektedir. Meriç bunların birçoğuna kısa atıflarda bulunarak geçer. Ancak bu atıflar mutlaka bir ölçünün ifadesidir. Jurnal'de hiç kimse bulunmuş olmak için bulunmamıştır. Çalışmamıza bu kısa değinmelerden ziyade, Meriç'in özellikle üzerinde durduğu sanatkârlarımızı aldık. Bu alıntıları Meriç'e gölge olmadan kendi yorumlarımızla yoğurmaya çalıştık.

Cemil Meriç, Jurnal'inde edebiyatçılarımız hakkında sübjektif görüşler sunmuştur. Bu görüşleri Edebî Tenkit açısından değerlendirmek mümkündür. Çünkü Meriç, edebiyatçılarımızın şahısları ile değil sanatları ile ilgilidir. Bu ilgi çok defa derinlemesine bir değerlendirme arz etmez. Meriç her edebiyatçımızın en önemli özelliklerine şöyle bir değinir, geçer. Bunun içindir ki yazarımız Namık Kemal'den, Ziya Gökalp'a, Haşim'den Kemal Tahir'e, oradan İsmet Özel'e kadar gelen geniş bir yelpazeyi ele almıştır. Bu değerlendirmeler bize adı geçen sanatkârlarımız

¹ Ahmet Turan Alkan, “*İtur gülün sesi, ıstık sonsuzun*”, Aksiyon, Haziran 1995, s.10

hakkında küçük ama önemli ipuçları verir. Bu ipuçlarının edebiyat tarihimizin aydınlatılmasında katkıda bulunacağını, yeni ufuklar açacağını umuyoruz.

NAMIK KEMAL

Cemil Meriç'e göre; Namık Kemal Cevdet Paşa ile birlikte Türk düşüncesinin diri ve yaşayan iki temsilcisidir. N. Kemal, C. Paşa'nın aksine deli dolu, haylaz ve coşkundur. Cesur, atak ve kendini beğenmiştir. Kemal daima sarhoştur. Davasıyla, idealleriyle sarhoştur. Namık Kemal edebiyatımızda bir hanedanın temsilcisidir. Ali Ekrem ve Cezmi Ertuğrul, biyolojik anlamda onu devam ettirirler. Meriç'e göre "Edebiyatta hepimiz bir parça Namık Kemal'iz"² Namık Kemal bir başlangıçtır. Yahya Kemal'den Necip Fazıl'a, Tevfik Fikret'ten Nazım'a kadar bütün şairlerimizin "cedd-i ekberi"dir. Celal Nuri' de, Ali Kemal' de, İsmail Habip de Namık Kemal'in çocuklarıdır.

Cemil Meriç için Namık Kemal 5 Ekim 1980'de yazdığı Jurnal'in temelini oluşturacak kadar önemlidir. Ancak yazarımız körü körüne bir Kemal hayranı değildir. Jurnal boyunca Namık Kemal'in Türk Edebiyatı açısından yerinin tespiti gayretleri vardır. "Namık Kemal, gürleyen adamdır. O gök gürültüsünün arkasında yıldırım yok belki, ama bütün Osmanlı ülkesinde yankılar uyandıran bir haykırış Kemal. Sesini kısma, fitili küçülen bir petrol lambası kadar zavallılaştırır. Önce çığlık atacaksın, sonra üç beş meraklı anlatacağın masalı dinlemeye koşacak. Masal uslu çocuklara anlatılır. Çığlık herkese hitap eder. Sürüye ve tarihe"³

Namık Kemal bize tarihi ve tarihi romanı getirmiştir. Elbette ki Kemal'i Micchelet ile kıyaslayamazdık. Ancak "o yiğit kalem mücahidinin tecessüsü, kanatları olan bir tecessüstü, yerde sürünmüyordu."⁴

Jurnal boyunca Namık Kemal, Hugo karşılaştırmalarına rastlıyoruz. Hugo bir Amerikan işadamı kadar metodiktir. Gözlerini eserinden ayırmayan usta mimardır, İlhama iltifat ettiği

² C. Meriç, Jurnal 2, (5. 10. 1980) s. 245

³ C. Meriç, Jurnal 1, (17.12.1963) s. 279

⁴ C. Meriç, Jurnal 1, (27.12.1963) s. 120

yoktur. Her gün okuyor, her gün yazıyordu. Hepsi ciddi ve yüklendiği sorumluluğun farkında dır.

Namık Kemal ise bir “meteor” gibidir. Bir şeylerin etrafında dönmektedir. Ancak bu programı, sistemi olmayan bir meteordur. Kemal’i besleyecek bir örneğinin bulunmaması onun en büyük şanssızlığıdır.

Bu noktada Meriç, Berke Vardar’ın “dünde ne vardı?” eleştirilerine katılmaz. Hele Sefiller ile Cezmi’nin karşılaştırılıp “Hugo’nun yanında Kemal’in ne değeri var?” hükmüne varılmasına hiç razı olmaz. Çünkü “Kemal bir başlangıç, bir fecirdir. Hugo, Juvenal’le, Jab’la, Homer’le başlayan bir kitabın son mebhası, Dante’yi, Milton’u çıkarın ne kalır Hugo’dan?” der.⁵

Cemil Meriç’e göre Kemal granit bir temeldir ve biz bugün Namık Kemal’i okumadığımız, onun dilini bilmediğimiz için “hödük” kalıyoruz. Jurnal yazarı Kemal hakkındaki son hükmünü şöyle vermiştir:

“Kabiliyet olarak, heyecan olarak, hatta kelime olarak boy ölçüşemeyeceği Avrupalı tanımıyorum”⁶

Cemil Meriç’e göre Avrupa önemlidir. Avrupalılar önemlidir ve ölçülüdür. Meriç, Namık Kemal’i Avrupalılarla boy ölçüşebilecek bir kabiliyet olarak anar. Namık Kemal’in acemice görünmesi onun sonuç değil başlangıç olmasındandır. Hugo’ları bir medeniyet meydana getirmiştir. Oysa bizim Namık Kemal’i besleyecek bir edebiyat geleneğimiz çoktur. Kemal ilk olma noktasında üzerine düşen vazifeyi hakkıyla yapmıştır. Meriç, Kemal’in sistemi ve programı yoktu diyor. Oysa sistemi ve programı alacağı bir kaynağı o dönemde bulunmamaktadır. Kemal, Meriç’e göre Batı’da doğsa mutlaka bir Hugo olurdu.

⁵ C Meriç, Jurnal 1, (19.11.1964) s. 361

⁶ C. Meriç, Jurnal 1, (19.11.1964) s. 361

AHMET CEVDET PAŞA

Cemil Meriç'e göre; "Cevdet Paşa ağır başlı, dürüst bir medreseli. Batıya âşık, fakat Doğu'dan kopamıyor. Şiirlerinde kendisi yok. Coşmaktan ölçüyü kaçırmaktan utanıyor gibi. Namık Kemal'in zıddı. Paşa daima ölçülü, frenli. Ancak bütün ağır başlılığına, bütün gurur ve vakarına rağmen ıslah kabul etmez bir Avrupa hayranıdır."⁷

Meriç'e göre Cevdet Paşa'nın edebiyatımızda soyu devam etmez, O, medresenin kemali ve son sözüdür. Artık Osmanlı'nın haşmeti, Fuzuli'lerin, Nedim'lerin, Baki'lerin devri kapanmıştır. Tanzimat Osmanlısı ölçüyü, dengeyi kaybetmiştir artık. O, Namık Kemal'lerin dilinden anlamaya başlamıştır. "Cevdet Paşa bir intiba, Namık Kemal bir başlangıçtır."⁸ Jurnal yazarına göre Cevdet Paşa'nın hayatında iki facia vardır. Biri yabancı dil öğrenememesi. Paşa medresenin ciddi disiplininden geçmiş, çalışkan, ağırbaşlı bir devlet adamıdır, Ancak etrafını saran sahtekârlardan nefret eder. Zamanla Paşa'nın içine şüphe düşmüştür. Kendi değerlerinden ve putlarından şüphe eder artık. Cemil Meriç'e göre Ahmed Midhat'ın bir yanı Cevdet Paşa'dır. Muallim Naci en kudretli izleyicilerindedir.

Eski kültürümüzün son büyük temsilcilerinden olan Cevdet Paşa zekâsı, gayreti ve derin bilgisi ile genç yaşındayken dikkati çekmiş ve devletin en yüksek mevkilerine kadar çıkmıştır. Cevdet Paşa tek başına belki de bir kurumun yapabileceği ölçüde çok eserler vermiştir. Nesir ağırlıklı bu eserlerdeki Türkçe devamlı zevkli, açık ve canlı kalabilmiştir. Ancak Paşa kapanan bir devrin insanıdır. Kendi devrini güçlü bir şekilde yansıtabilmiştir. Fakat gelişen medeniyet telakkileri ile çağın gerisinde kalmıştır.

SÜLEYMAN NAZİF

Nazif, Cemil Meriç'in yazı hayatında en çok tesiri olan edebiyatçılarımızdan biridir. Jurnal yazarı Nabi'ye, Fuzuli'ye, Nedim'e olduğu kadar Nazif'e de hayrandır. Bu, Meriç'in hayatındaki müphemeye, kavranılamayana karşı duyulan garip bir sevgidir.

⁷ C. Meriç, Jurnal 2, (5. 10. 1980) s. 244

⁸ a.g.e, (5. 10. 1980) s. 244

Cemil Meriç 1930 yıllarında Tarık Mümtaz'ı tanır. Mümtaz'ın edebiyat dünyasında tek mukaddesi vardır: Süleyman Nazif. Yazarımız Nazif'i evvela Mümtaz'ın açısından görür. Ancak o yıllarda henüz Nazif'i tanımamaktadır. Jurnalinde; "Kitaplarından önce, efsanesiyle karşılaştım" der.⁹

Sonra Nazif'i eserlerinden tanır yazarımız. Hayranlığı şekillenir ve sağlamlaşır. Ancak Nazif türünün son örneklerindedir. Soyu devam etmez:

"Zavallı Nazif, tek mümini kalmayan bir dinin son peygamberi. Türk nesrine haysiyet ve asalet kazandırmak için ruhunun bütün melekelerini seferber eden o gümrah kalemden zamanımızın zavallı zekâlarına kalan tek miras üç beş nükteden ibaret. Nazif'i anlatmak ... kime ve niçin?"¹⁰

Nazif bir türbedir artık. Tek tük ziyaretçisi kalmış bir türbe. Dilini kaybeden bir neslin Nazif'i anlamaya hakkı yoktur. "Nazif onun için anlatılamaz." Anlatsanız, anlamazlar. Dinleyeni de yoktur zaten.

Meriç'e göre Nazif şanslıdır. Türkçenin Türkçe olmaktan çıktığı bedbaht bir dünyadan tam zamanında ayrıldığı için mutludur. Nazif, Türk nesrinin en büyük, en uğultulu sesidir. Ve biz Süleyman Nazif'e bir mezar bile yapmış değiliz henüz. Nazif yiğitçe, mücadele dolu bir ömür yaşayan insandır. İstanbul'un işgali üzerine yayınlanan "Kara Bir Gün" adlı makalesi büyük bir tesir bırakmıştır. İşgal kuvvetlerine karşı düzenlenen Pier Loti gününde konuşmuş ve Malta'ya sürülmüştür.

Meriç'in Nazif'e türbe demesi doğrudur. Yazar yaşadığı dönemde sade dil akımına karşı çıkmış, Osmanlıcanın bol ve zengin kelimelerini kullanmıştır. Bu onu günümüz insanı için anlaşılmağıza itmiştir. Meriç'e göre günümüz gençliği Nazif'leri anlamadığı için zayıf tır, hödüktür, verimsizdir.

⁹ a.g.e, (25. 01. 1981) s. 267

¹⁰ a.g.e, (25. 01. 1981) s. 268

REFİK HALİT KARAY

Cemil Meriç, Refik Halit'i Şam'da çıkan "Musavver Sahra" adlı dergiden tanımıştır. Henüz liseye gitmektedir. Halep'te yayımlanan Doğru Yol ve Vahdet gazetelerinde de zaman zaman üstadın yazıları çıkar.

"Günün birinde, "Sakın Aldanma, İnanma, Kanma" karşıma çıktı. Yasak bir içkiyi yudumlar gibi okudum sonuna kadar. Ana dilimin bu kadar güzel olabileceğini düşünmemiştim"¹¹.

Meriç kendisi için nesir sanatının gerçek temsilcisi olarak Refik Halit'i görür. "Refik Halit, hecenin en usta şairleri kadar âhenkli yazıyordu: tazeydi, samimiydi ve mükemmeldi. Nesrin de edebiyatın gür ve ihtişamlı bir kolu olduğunu Refik Halit'ten öğrendim."¹² Meriç'e göre Refik Halit kaynaktan fışkıran su gibi berraktır. Konuşan insandır, sanatlı insandır. Üslupta örnek olmak istediği ender insanlardan biridir. Ancak o gençlik çağlarında üstat gibi yazmak mümkün değildir.

Yıllar sonra Cemil Meriç'in Balzac'dan çevirdiği "Altın Gözlü Kız" hikâyesi için ilk yazıyı Refik Halit yazar. Bu yazı hikâyeden öte mütercim övgüleriyle süslenmiştir. Sonraki yıllarda Meriç, Refik Halit'le tanışır. Ancak hayal kırıklığına uğrar. Halit, Meriç'in deyimiyle küstah, nobran, ciddiyetsiz ve cahil bir insandır. "Daima para kazanmak için yazdım, edebiyat benim için yalnız bir vasıta olmuştur."¹³ diyen romancı, Jurnal yazarını iyice yaralar. Refik Halit, Meriç'in gelişmesini takip etmiş ve daima takdir etmiştir. Hernani tercümesi için eşiyile birlikte Meriç'in evine gitmiş ve ona iltifatlar yağdırmıştır.

Refik Halit İstanbul Türkçesinin en güzeliyle yeni bir nesir kuran insandır. Sâde lisan akımını güçlendiren önemli kalemlerden biridir. Her eserinde göze çarpan ilk özellik üslubudur. Hikâye ve romanlarında olaylar ilgi çekici, tasvirler başarılı, teknik kuvvetlidir. Meriç onun daha çok bu taraflarıyla ilgilidir.

¹¹ a.g.e, (6. 09. 1981) s. 301

¹² a.g.e, (25. 01. 1981) s. 267

¹³ a.g.e, (25. 01. 1981) s.267

Türk dilini övünülecek bir güzellik ile kullanmış ve Meriç'e dil zevkini veren ilk yazar olmuştur.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

Cemil Meriç, Yakup Kadri'nin Cumhuriyet devri aydınları içinde en kalitelilerinden biri olduğunu söyler. Çok okumuş, çok yaşamış, çok hissetmiştir. Böylesine dolu dolu bir yazarımızı tanıyor muyuz sorusunu sorar Meriç. O'na göre biz kendimizden olan hiç kimseyi okumuyor ve tanımıyoruz.

Karaosmanoğlu önce Nazım'ın insafsız ve düşman polemiği ile karşılaşır. “Behey Karamaço beyi “¹⁴ Bu manzume baştan sona bahtiyarlara karşı duyulan hıncı körükler. Sonra Cemil Meriç “Erenlerin Bağından”ı okumuş ve hayran olmuştur. Ancak bu cahilce bir hayranlıktır. Ardından Sodom ve Gomore, Hüküm Gecesi, Kiralık Konak ve Panorama'yı okur. Jurnal yazarına göre hepsi de erişilemeyecek kadar yüksek birer üslup, birer bilgi, birer düşünce zirvesidir. Ancak Yakup'un imtiyazlılığı Meriç'i daima rahatsız eder. Meriç, Yaban yazarının daima birilerinin sırtına bastığına inanır ve onu bu noktadan erişilmez kabul eder. Bu iddiayı Yakup Kadri'nin sanatçılığını reddetmeden ortaya koyar.

Sonra Meriç, Yakup Kadri'nin çok sığ dediği birkaç makalesini okur. Refik Halit'de “Kalburüstü” başlıklı bir yazı dizisinde Karaosmanoğlu'ndan pekiyi bahsetmez. Ardından Yaban'ı kötüleyen, romancının halktan koptuğunu anlatan bir yazı okur ve Cemil Meriç'in kafasında birbirine zıt Yakup'lar doğar.

“Haşim'in sevgilisi olan Yakup, Nur Baba'nın Yakup'u, Panorama'nın birinci cildinde çok beğendiğim ikinci ciltte kızdığım Yakup.”¹⁵

Her şeye rağmen Meriç'e göre Fecr-i Âti'nin o çok beğenilen hikayecisi zamanımızda unutulmuştur. Unutulmuştur, çünkü çağımız onu anlayacak seviyede değildir. Çağdaşları

¹⁴ a.g.e, (13. 09. 1981) s. 304

¹⁵ a.g.e, (13. 09. 1981) s. 305

anlamış mıdır? Meriç bu soruyu da olumlu cevaplandırmıyor. “Karaosmanoğlu çölde vaaz veren bir düşünce adamı idi.”¹⁶

Yakup Kadri bütün sevgi taarruzlarına rağmen, halkı ile arasında bir kaynaşma sağlayamamıştır. O, eserlerindeki halktan uzak, anlaşılamayan aydın tipini önce hayatında yaşamıştır. Bunu içindir ki Yaban yazarı Tanzimat ve Cumhuriyet aydınını geniş geniş tahlil edebilmiştir. Halkla aydın arasındaki anlaşmazlığın sebeplerine eğilebilmiştir. Ancak Meriç’e göre bu tahliller daima sübjektiftir. Yakup Kadri’de aydın daima irfanı, “terk-i tabiiyet etmiş bir müstağriptir.” Yakup Kadri’ye göre aydın inançlarından kopan, sırtını belli bir içtimai sınıfa dayamayan, yaşamak için politika talihlilerine yaranmak zorunda kalmış bir fetret devri münevveridir.¹⁷ Yakup Kadri’de sayfalar boyu kendi aydınımızın hicviyesi vardır.

Yakup Kadri Cumhuriyet inkılâbının öncüleri olması gereken aydınlara da güvenmez. Ona göre para karşısında Türk inkılâpçısının iradesi sarsılmıştır. Karaosmanoğlu daha o yıllarda Milli Mücadele ruhundan hiçbir iz kalmadığını söylemiştir. Cemil Meriç’e göre Yakup Kadri kimliğini bulamayan ve idealleri ile gerçekler arasında bocalayan bir aydın tipidir.

RIZA TEVFİK BÖLÜKBAŞI

Cemil Meriç’e göre, Rıza Tevfik, Namık Çankı, Haçerlioğlu... düşünce tarihimizin üç kesitidir. Rıza Tevfik, Osmanlı hayat-ı irfanının kelli felli bir paşasıdır. O, tecessüsü, çocukça hevesleri, çağdaşlarına meydan okuyuşu ile çöken bir düzenin sırmaları sökülmiş bir nevi, Ahmet Vefik Efendisi’dir .

“Rıza Tevfik’in isminin başında feylesof sıfatı vardır.” Bu, edebiyat tarihi ile uğraşanlar için oldukça şaşırtıcıdır. Çünkü Osmanlı münevverleri içinde bu makama talip kimse çıkmamıştır. Meriç’e göre Rıza Tevfik kimsenin dolaşmayı akıl etmediği, hatta varlığından bile haberdar olmadığı, metruk mabetlerde tek başına dolaşan bir nevi büyücüdür. Kimsenin bilmediği kaynaklara eğilerek edebiyat dünyamıza meçhul isimler çıkarmıştır. Koltuğunda kalın

¹⁶ a.ge, (13. 09. 1981) s. 305

¹⁷ a.g.e, (13. 09. 1981) s. 305

ciltlerle dolaşan bu garip insan yolunu şaşırılmış bir yolcuya benzer. Sonra bu yabancığını bağışlatmak için halkın arasında bağdaş kurup kendi dilimizden bir türkü tutturur. Jurnal yazarına göre Abdülhak Hâmit hakkındaki “Mülahazat-ı Felsefiye”sinde Hâmit’ten çok kendisi vardır. Yani kitap daha çok bir otobiyografidir. Felsefe Kamusu adlı eseri İkinci Meşrutiyet Osmanlı aydınlarının tecessüs hudutlarını ifşa eden bir haritadır.

Rıza Tevfik klasik bir lise tahsili görmemiş, düşüncenin çorak varoşlarında kendisi için emin bir kılavuz bulamamış, yalnız dolaşmak zorunda kalmıştır. “Tek rehberi, ferdi ve serseri tecessüsüydü.” Ama bu açlık onu Doğu’nun ve Batı’nın birçok zirvelerine sürüklemiştir. Ancak Meriç’e göre bu çetin yolculuğu ciddi fetihlerle sona erdirmesine imkân yoktur. “Derbeder, zevkperest, şımarık bir münevverdi Rıza. Faikiyetinin sırrı ne? İrsiyet mi? Yetişme tarzı mı?”¹⁸

Rıza Tevfik yıkılış dönemindeki imparatorluğun bir ekalliyet mektebinde okumuştur. Sonra Tıbbiyeye gitmiş. Yabancı dil öğrenmiş. Tahsilinin onu bu derece yetiştirmesi mümkün değil. Her halde Rıza bütün bu unsurların imtizacından ortaya çıkmıştır.

Bir ansiklopedi için yazdığı “ateizm” maddesi, yüzlerce yazı, ansiklopedi ve edebiyatçıdan süzölmüş bir özdür. Yazar, Sokrat’dan Voltaire’ye kadar her şatoya uzanmış, her düşünceden bal almasını bilmiştir. Neticede ortaya nefis, doyurucu, akli başında bir münevverin düşüncelerini aksettiren bir araştırma çıkmıştır. Yazar, Batı’nın hiçbir iddiasına körü körüne teslim olmamış, çeşitli vesikalar arasında hep kendisi kalabilmiştir. Dili mazbut ve aydınlıktır.

Meriç, edebiyat ve edebiyatçılarımızın bir türlü sisteme, metoda girmek istemediklerini, derbederliği çok daha fazla sevdiklerini söylüyor. Bunun en güzel örneği Rıza Tevfik’tir. Rıza Tevfik Servet-i Fünun’cularla çağdaştır. Ancak dili, edası, düşüncesi ile onlardan ayrılır. Hececi şiirin öncülerindendir.

---

¹⁸ a.g.e, (15. 02. 1981) s. 274

Bu genişecessüslü yazarı birçoklarını olduğu gibi siyaset mahvetmiştir. İttihat ve Terakki, Hürriyet ve İtilaf Partilerine girmiş, Sevr'e imza koymuş, yüzellikler listesine girerek yurttan kovulmuştur. Siyasetin kirli yüzünü, edebiyatın beyaz sayfalarına tercih ettiği için velut eserler verememiştir.

ORHAN HANÇERLİOĞLU

Meriç'e göre Hançerlioğlu Rıza Tevfik'in amatörce dolaştığı, Namık Çankı'nın saika-ı kaderle içine fırlatıldığı düşünce bahçelerine hazine bulmak iştiyakı ile yelken açan bir "sahib-i huruç"tur. Tam bir Cumhuriyet araştırmacıdır. "Bu eski polis edebiyatının birçok dallarında kendini denedikten sonra aradığı açıl susam açılı felsefede bulacağını düşünerek düşünce dünyasını talan etmeğe karar vermiştir."¹⁹

Hançerlioğlu ne aradığını öncede bilen insandır. Metodiktir, sistemlidir. Rıza Tevfik'in derbederliği yoktur onda. Dünyayı dize getirecek tılsım-ı âzâmın Marksizm olduğuna inanır. "Ansiklopedisini yazmak için on yedi yıl çalıştığını söylüyor. Bu bitmez tükenmez ciltlerin muhatabı kim? Hafızasını kaybetmiş nesiller."²⁰

Hançerlioğlu tiyatro incelemesinden romana, oradan ansiklopedi sahasına kadar kalem oynatmıştır. Daha sonra felsefeyle ilgilenmiş ve bu sahada eserler vermiştir. Onun felsefe terimleri sözlüğü bugün bile basılan ve satılan kitabıdır. Edebiyat sahasında pek başarılı olmamakla beraber felsefede başarı kazanmıştır.

Ancak önce Marksizm'e, sonra kendi ifadesiyle Mason'luğa meyletmiştir. Marksizm'in kurtuluş olduğuna inanır. Bu manada felsefi eserleri de objektif değil, sübjektiftir.

ORHAN VELİ

Cemil Meriç'e göre "Orhan Veli mermerden bir göğüs gibi camit." İçinde bir şey yok. Sevilen şiirleri sadece alışılanlar. Hüseyin Rahmi nesrinden bir arpa boyu ileri gitmeyen, en güdük zekâlıların kolayca içine girebildikleri bir şiir. "Orhan'da da yeni yok" der Jurnal yazarı.

¹⁹ a.g.e., (1. 03. 1981) s. 283

²⁰ a.g.e., (1. 03. 1981) s. 283

Böyle ruhsuz yazarların elinde edebiyat, gerçek hayatın dışında sadece bir avuç delikanlının iltifat gösterdiği “tavla gibi, altmış altı gibi bir oyun.”²¹

Orhan Veli küçük şiiri getirmiştir dünyamıza. Yenilik şiirin küçüklüğündedir. “Bir elinde cımbız, bir elinde ayna. Umurunda mı dünya. Herhangi bir hizmetçi kızın idrakine seslenen bir nükte”²² Orhan nesli şiirimizin kanatlarını kesmiştir yazarımıza göre. Toprakta sürünen sevimli bir hayvan haline getirmiştir. Bu şiir sevimli ancak gülünç ve zavallıdır. Kartaldan çok bir kümes hayvanına benzer bu şiir. Yumurtası olmayan, nesilsiz garip bir kümes hayvanıdır. Bu nesil göz boyacılığını, ucuzu, erişilmeyene tercih etmiştir. Fikret’in, Hâmit’in, hatta Hâşim’in kanat çırpışları yoktur onlarda. Bütün yazdıkları ya kolej talebesinin küçük şikâyetleri veya gazete fıkrasıdır. “Orhan Veli bir cüceler edebiyatı ürünüdür.”²³ Cemil Meriç tanıştığı Orhan Veli’den hiç hoşlanmamıştır. “Bu neslin bütün ayırıcı vasfı bayağılıklarıdır. Orhan Veli bunların içinde en az sevimsiz olanıdır.”²⁴

Orhan, Meriç’e göre minnacık bir şairdir. Kelimenin büyüüne inanmıştır. Ancak o sadece bir yanıyla şairdi. Meriç’e göre Orhan ölmemiş olsa, belki gelişir, saygıya layık bir kişilik kazanırdı.

Orhan Veli’nin 1941’de çıkardıkları Garip adlı şiir kitabına imza koydukları için Garipçiler diye anılan üç şairin en güçlüsü olduğu söylenir. Orhan Veli, şiirler ve nesirler yazmış, çeviriler yapmıştır. Ancak Cemil Meriç, Orhan Veli’yi boş bir çuval gibi görmektedir. Meriç’e göre Orhan’da bir şey yoktur. Bir şey olmadığı için sokaktaki alelâde insanlara hitap eden şiirler yazmıştır.

Orhan Veli içkiye ve gece hayatına fazlasıyla düşkündür. Sefahati yaşamış, sefahati anlatan şiirler yazmıştır. Ona göre şiir insanları eğlendiren bir mezedir.

²¹ a.g.e., (8. 03. 1963) s. 138

²² a.g.e., (8.03.1963) s. 138

²³ a.g.e., (8. 03. 1963) s. 138

²⁴ a.g.e., (8. 03. 1963) s. 138

YAHYA KEMAL

Cemil Meriç'e göre Yahya Kemal beklenilene, alışılanı verdiği için tanrılaştırılmıştır. Kemal'in biçimi daha önce denenmiş, incelenmiş ve sevilmiştir. Kemal'in başarısı bilinenin güzelini vermesindedir. Yeni bir şey koymamıştır ortaya. Kemal'deki eskinin güzel bir tekrarıdır.

Meriç'e göre Yahya Kemal "uçmuyor, yürüyordur." Onda ihtilal yok, kemal vardır. Üniversitenin Yahya Kemal'e "dâsitanı" bir muhabbeti vardır. Jurnal yazarına göre bu muhabbet alıştığını biraz başkalaşmış olarak bulduğu içindir. Kemal'de yeni yoktur, değişim yoktur.

Cemil Meriç, Yahya Kemal'i Fransızca öğrenen Nabi'ye veya Hersekli Arif Hikmet'e benzeter. Meriç'e göre Kemal "sığın sığı". Kemal'de kelimeler pırlıtlı, cümbüşlü ancak içinde bir şey yoktur.

Bu arada Meriç sığılığını söylediği Kemal'i günümüz yazarlarıyla karşılaştırmak dahi istemez. Mesela Ümit Yaşar'ın yanında Kemal ummandır. Yahya Kemal'in hayranları belki cücedir ama günümüz yazarlarına göre sıhhatli bir cücedir.

Cemil Meriç'in tespitiyle Yahya Kemal beklenilene, alışılanı vermektedir. İşlediği duygular, konular eskidir. Ancak bunlar her insanın ortak hisleridir ve insanoğlu var oldukça var olacaklardır. Kemal bu eski duygu yığınının yeni bir muhteva, yeni bir şekil getirmiştir. Yahya Kemal'deki ölüm, eski edebiyatımızdaki ölüm değildir artık. Ondaki ezan eski ezan değildir. O, şiirleri günümüzde bile okunan ve okuyucularını tesir altına alabilen ender şairlerden biridir.

ÜMİT YAŞAR OĞUZCAN

Cemil Meriç'e göre Yaşar orta sınıfa hitap eden bir şairdir. Düşünmekten ve konuşmaktan acizdir ve ancak düşünmeyenlere hitap edebilir. Yazara göre Yaşar'ın hüneri alışılanı, köksüzü, meyvesizi vermektir.

Yaşar, “Bir hadımlar şairi”²⁵ dir ve şöhrete hak etmeden ulaşmıştır. Ortadaki zafer Yaşar’ın değil reklamıdır. Meriç’e göre Yaşarın şiiri dümdüz bir nazımdır. Tepesiz ve uçurumsuzdur. Ufuksuz ve imzasızdır. Yaşarın şiiri mani gibi ufak ve basittir.

Jurnal yazarı en çok kendi dilini bilmedin yazı meydanına atılanlara kızar. Yahya Kemal’de sığıdır ama bu sığılıkta en azından dile hâkimiyet vardır. Ümit Yaşar gibiler ise ne yabancı dil, ne de kendi dilimizi bilmektedirler. Onların dili yapmacıktır. Ancak kendileri gibilere hitap edebilirler, Ümit Yaşar şiire millî ve manevî duyguları anlatmakla başlamıştır. Ancak zamanla bu his ve düşünce kıvamı gittikçe azalmış, gereğinde fazla açık ve avamî şiirler yazmıştır. O asıl bu basit şiirleriyle ünlenmiştir. Daha sonra Ümit Yaşar “sığın sığı” sözünü ispatlarcasına siyasî olaylar üzerine hicivler yazmıştır.

NECİP FAZIL

Jurnal’de Necip Fazıl öyle müstakil bir yer tutmaz. Bir çıkar bir kaybolur. Fazıl sanki bir ölçüdür Meriç için. Kalitenin ölçüsüdür, davanın ölçüsüdür. Cenap 1934’de, Haşim 1933 de fani hayatlarını noktalamışlardır. Artık hurdahaş olan orkestrayı tek çalgıcı temsil etmektedir; Necip Fazıl. Meriç, Necip Fazıl hakkında derin tahlillere girmemekle beraber, Jurnal boyunca çeşitli kimseleri bu ölçü ile değerlendirmiştir.

“Necip Fazıl, Atsız, Serdengeçti birer dava adamı idiler, yaşıyorlardı ve bağınyorlardı.”²⁶ Meriç’e göre Necip’in en dikkate değer tarafı bir davaya baş koymasıydı. Davasını yaşayan, onun uğruna kavgaya giren insandı Necip.

“Yazı hayatına ‘İçtihat’ ta başlamış olmasının günahını unutturmak isteyen ‘Kaldırımlar’ şairi, eski hâmisini her vesile ile tartaklar.”²⁷

PEYAMİ SAFA

²⁵ a.g.e, (14. 03.1963) s. 139

²⁶ a.g.e, (2J. 01 .1964) s. 298

²⁷ a.g.e, (1. 01. 1982) s. 319

Cemil Meriç yazdığı bir mektupta Peyami Safa'dan titiz ve ciddi bir fikir ve edebiyat adamı olarak bahseder. Meriç ile Peyami arasında ciddi bir ortaklık vardır. Her ikisi de kendi kendisini yetiştirmiştir ve (Meriç için önemli bir ölçü olan) ikisi de yabancı dil bilmektedirler. Peyami fikir ile edebiyatı mezc etmesini bilen insandır. Doludur ve sürekli kendisini yenilemektedir. O, hayatın içinde doğmuş ve mücadele eden bu noktaya gelmiştir. Peyami kendisine mahsus fikirleri, üslubu olan insandır. O, bir tarzı sembol eder. Daha sonra Peyami gibi değil, Peyami'ye yaklaşan romancılarımız dahi çok azdır.

1967 yılında Peyami Safa Roman Yarışması düzenlemiştir. Meriç'e iki roman gönderilip değerlendirmesi istenmektedir. Meriç, Peyami Safa ismine hürmeten bu eserlere ödül verilmemesini, sadece teşekkür edilmesini ister. Bu eserler Peyami Safa'nın yanında zikredilmeyecek kadar basittirler. Meriç, Peyami'ye çok daha ciddi eserlerle hitap etmemizi istemektedir.

Jurnal yazarına göre Peyami özgünlüğü yakalamış bir edebiyatçımızdır. "O, işittiklerini papağan gibi tekrarlamaktan zevk almayan tek çağdaştır."

Meriç'e göre Peyami, Namık Kemal'le başlayan kitabın son mebhasıdır. Yahut son mebhaslarından biridir. Ancak o kitap Avrupalıyı pek ilgilendirmez. Meriç sorar; "Peyami romancı olarak Sartre'den, gazeteci olarak Roger Caillois'den daha mı küçük? Ve cevaplar: 'Sanmıyorum' Meriç'e göre Peyami, Pierre Emmanuel için bir rakiptir. "Peyami daha dolu,'daha derine inen, daha nüanslı bir zekâdır."²⁸

Meriç'e göre Peyami'yi Avrupa'da küçük görebilecek kimse yoktur. Çünkü Peyami üsluptur. Peyami Safa psikolojik roman tarzımızın en kudretli ustalarından biridir. Ortalama 20 bin makale ve fıkra, 150'ye yakın basılı eser sahibidir. Hemen her alanda fikirler savunmuş, görüşler ileri sürmüştür.

Geçim endişesi ile yazdığı eserlere Server Bedi imzasını koymuştur. Bu kadar çok eser vermesine rağmen sanat gayesiyle yazdığı eserlerinde basite düşmemiştir. Peyami Safa insanı ve

---

²⁸ a.g.e, (1. 11.1964) s.361

ruhu tanıyan yazardır. Bir psikolog kadar insan ruhuna yakındır. Eserlerindeki geniş ruh tahlilleri bunun en güzel ispatıdır. Bu tahliller belli bir üslubun da göstergesidir aynı zamanda. Peyami romanımızın ender üslupçularından biridir.

NAZIM HİKMET

Cemil Meriç'e göre Nazım'da ilk defa ısırsılan, ismini bilmediğimiz bir meyvenin şüpheli, buruk lezzeti vardır. Nazım'ın "Sekiz Yüz Otuz Beş Satır"ında meçhul ülkelerden gelen bir davetin cazibesi de yoktur. Meriç'e göre Nazım'ın uzayıp kısalan mısralarında sadece oyun ve nara vardır.

Cemil, Nazım'ı Kemal Sülker'in ısrarı ile okuduğunu, ancak anlamadığını ve sevmediğini söyler. Cemil'in gençlik dönemlerinde Nazım yenidir, başkadır ve her yeni gibi dostları ve düşmanları vardır.

Nazım'ın şiiri alışılmayandır. Cemil o yüzden tanıyamaz ve sevemez şairi. Sekiz Yüz Otuz Beş Satır, Varan Üç, Toranta Babu'ya Mektuplar ağaç gibi büyüyen, dallanıp budaklanan şiirlerdir. Nazım'ın mısralarında ezilenler haykırır. Zincirleri kıran bir sestir bu.

Zindan duvarlarını deviren bir ses. Nazım fısıldayan adam değildir. "Kalabalıkların uğultusunu duymuş, âdeta tarihin sesini, tarihin nabız atışlarını dinlemiş adamdı,"²⁹

Meriç'e göre Nazım bir davanın kanatlarında yükselmiştir. Şairi mitoslaştıran uğradığı zulümlerdir. Jurnal yazarı, Nazım'ın "Gözleri şeffaf, temiz damlalardır." veya "Ağlama salkım söğüt ağlama" mısralarının kabiliyetli her lise talebesinin müsvedde defterinde bulunabilecek ifadeler olduğunu söyler. Meriç'e göre Nazım demir parmaklıklar arkasında konuştuğu için sesinde kükre yişe benzeyen bir mehabet vardır.

"Oktay Rıfat, Nazım'da tek mısra yoktur dediği zaman şaşalamıştım. Gerçekten de yok. Nazım freskler çizen adam. Sevecekseniz bütün olarak seversiniz, katkılarıyla, yapmacıklarıyla, gevezelikleriyle"³⁰

---

²⁹ a.g.e, (12.10.1963) s. 261

Meriç'e göre Nazım'ı Avrupa çapında meşhur eden şairliği değil, sadece kavgasıdır. Buna rağmen Meriç, Nazım'ın dilini çok iyi bildiğini, aruza ise aşına olduğunu söylüyor Nazım kullandığı serbest nazımla aruzun bütün imkânlarından faydalanmıştır. Nazımın vezni orkestralaşır.

Nazım Hikmet şiirden, oyun ve roman türüne kadar çok sayıda eser vermiştir. Çok değişik, maceralı, hapisli, çok seyahatli, çok aşklı geçen hayatının hemen hemen bütün safhaları eserlerine aksetmiştir.

İSMET ÖZEL

Cemil Meriç, Özel hakkında devamlı bir bilinmezler içindedir. Sönmüş bir yanardağ veya her hangi bir taş olduğunu bilmediğini söylüyor. “Ayırıcı Vasfı müeddep olmak,”tır.³¹ Meriç'e göre Özel 12 Mart öncesinin şımartılmış bir şairi, eski bir Marksist'tir.

Özel'in Marksizm'den, İslamiyet'e atlamasının entelektüel bir tecessüs mü, yoksa dar bir dünyadan, müphem, hudutları meçhul ufuklara taşmak ihtirasından mı kaynaklandığını sorar.

Özel, Meriç'in İbn-i Haldun konferansını dinlemek için Ankara'dan İstanbul'a gelmiş ve tanışmışlardır. Ancak balayları kısa sürer. Bir miktar Meriç'in sekreterliğini yapmıştır. Beraber önce Coivez'yi sonra Lamennais'i okurlar. Ancak Özel bu ağırlığa daha fazla dayanamaz. Meriç imtizaçsızlıklarını şairin mutlak hakikati bulduğuna, kendisinin ise arayış içinde olduğuna bağlamıştır.

Özel, Yeni Devir'de iki yazısında Meriç'ten bahseder. Ancak Meriç'e göre “Türkçesi düz, bodur ve musikisizdir. Fransızca'yı ancak tefeül yolu ile sökmektedir.”³² Sonra İsmet Özel geldiği gibi kaybolmuştur.

---

³⁰ a.g.e., (12.10.1963) s. 262

³¹ a.g.e., (9. 08. 1981) s.300

³² a.g.e., (9. 08. 1981) s. 301

1970'lere kadar solcu toplumlara daha yakın olan Özel, daha sonra İslami bir tarza dönmüş ve bu alanda eserler ortaya koymaya başlamıştır. Önceki militanlık şiirlerinin yerini bu dönemde daha oturmuş şiirler almıştır.

Meriç'in 1981 yılında Özel için yazdıkları ile 1995'in İsmet Özel'i arasında önemli farklar vardır. Bugün Özel her kesimde şiirini kabul ettirmiştir. Bulunduğu yönü beğenmeyenler bile onun şairliğine bir şey diyememektedirler. İsmet Özel bugün bir üslubun sahibidir. İzleyicileri, taklitçileri vardır. Meriç'in, tüm bu olumsuz söylemlerine rağmen, İsmet Özel, kendisini bir ziyaretimde Meriç'in ona gönderdiği övgü dolu bir mektubu okumuştur. Bu da Cemil Meriç'in kanaatlerinin sabit olmadığını, zaman zaman değiştiğinin bir göstergesidir.

SONUÇ

Cemil Meriç jurnallerini 1955 yılında yazmaya başlamıştır. Bu çabasını aralıklarla yirmi sekiz yıl sürdürür. İlk yazısı aynı yılın Temmuz ayında, son yazısı ise 1983'ün Ağustos ayında kaleme alınmıştır.

Bu uzun seyir defteri boyunca kendini tanımaya, tanımlamaya, gözlemeye çalışan, sıra dışı bir gönlün duygu, düşünce ve heyecanlarına şahit olmaktadır. Meriç'e gör insan garip bir oyuncaktır. Yürür, konuşur ve acı çeker. Hantal ve şapşal bir robottur. Sınırsız olan yalnız hayalleri ve acı kabiliyetleridir. Ruh, etten bir kafes ve acz içinde çırpınır. Kader insana hep oynayacağımız rolleri yükler ve ıslıklar. Cemil Meriç'in Jurnal serüveninde hep insan, hep insanın hakikat arayışı vardır. İnsan, Meriç'in en büyük malzemesidir. O, kişinin kendi kendisine itiraftan bile korktuğu bu alanlara dokunmak, balta girmemiş ıssızlıklarına dalmak ister. Meriç kendisiyle beraber bizi de anlatan adamdır. O, nasıl Gandhi'de kendisini görüyorsa, Cemil Meriç'te de biz varız, insanlık var. Meriç'i okuyan görür ki onun korkuları bizim korkularımız, onun sevgileri bizim sevgilerimiz, onun şüpheleri bizim şüphelerimizdir.

Jurnal boyunca Meriç'le düşünür, Meriç'le ağlar, Meriç'le güler, Meriç'le konuşuruz. Cemil bütün hayatı ve eserlerinde şimşek gibi, güçlü bir parıltının ardından karanlıklara

gömülen insandır. O, okuyucularına hazır bir program sunmamıştır. Takipçileri onda hür ve şartsız düşünceyi, her fikre ve insana saygıyı, çalışmayı, tefekkürü görmüşlerdir. Cemil Meriç bir filozof değildir. Tek başına bir edebiyatçı da değildir. İsabetli ve keskin tenkitleriyle yalnız başına bir münekkit de değildir. Denemeyi en çok sevdiği saha olarak tanımlar. Ancak bir denemeci olduğunu söylemek de zordur. Kısacası Meriç yukarıdaki sıfatların bir terkididir. O Aristo ile filozoflaşır, Hâmit ile edebiyatlaşır, Ataç ile münekkitleşir. İbn-i Haldun ile tarih, Montaigne ile deneme olur.

Cemil Meriç okuduğuna derinlemesine nüfuz edebilen insandır. Geniş kültürü, okudukları ile zamanın şartları ve gerekleri arasında bir sentez yapmasını kolaylaştırmıştır. O, gerektiğinde kendisini bile en acımasız tenkitlere vurabilen insandır. Bu bakımdan ele aldığı edebiyatçılarımızı da acımasızca eleştirmiş, kolay beğenmemiştir. Onun edebiyatçılarımız hakkındaki fikirleri bir ağacın filizleri olması bakımından değerlidirler. Bu filizler yeni tenkit ve yorumların kaynağı olabileceklerdir. Meriç'in Jurnallerinde az veya çok değindiği Türk yazarlar şunlardır:

Abdullah Cevdet, Abdülhak Hamid, Ahmet Haşim, Ahmet Kabaklı, Ahmet Mithat Efendi, Ali Fuat Başgil, Altilla İlhan, Behçet Necatigil, Berke Vardar, Beşir Fuat, Burhan Felek, Cenap Şehabettin, Cevdet Paşa, Cezmi Ertuğrul, Çetin Altan, Ekrem Hakkı Ayverdi, Ergun Göze, Erol Güngör, Falih Rıfkı, Fazıl Hüsni Dağlarca, Fuat Köprülü, Hüseyin Cahit, Hüseyin Siret, İbn-ül Emin, İsmail Habib Sevük, İsmet Özel, Kemal Tahir, Kenan Rifai, Kerim Sadi, Mehmed Kaplan, Mehmet Çınarlı, Melih Cevdet, Muallim Naci, Nadir Nadi, Namık Çankı, Namık Kemal, Nasuhi Baydar, Nazım Hikmet, Necip Fazıl, Nedim, Ne'î, Neyzen Tevfik, Nurullah Ataç, Oktay Akbal, Orhan Hançerlioğlu, Orhan Kemal, Orhan Veli, Osman Y. Serdengeçti, Peyami Safa, Pınar Kür, Rasim Özdenören, Refik Halit, Tevfik Fikret, Salah Birsal, Selim İleri, Sezai Karakoç, Süleyman Nazif, Şemsettin Sami, Şerif Mardin, Şevket Eygi, Tahir-ül Mevlevi, Zafer Tarık Tunaya, Ümit Yaşar, Vedat Türkan, Yahya Kemal, Yaşar Kemal

KAYNAKÇA

Açıkgöz Halil, Cemil Meriç 'ile Sohbetler, Seyran Yay. İst. 1993

Alkan Turan, "Cemil Meriç Doğu-Batı Sorunu", Yüksek Lisans *Tezi*, Sivas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, 1982

Belge Murat, "Görmeyen Görücü" Gergerder, Temmuz 1987

Bulaç Ali, "Tarih ve Toplum, Ağustos 1987

Cemil Meriç ile Yapılan Bazı Konuşmalar, Pınardere, 88 Nisan 1979

Cemil Meriç Özel Sayısı, Türk Edebiyatı, Ağustos 1987

Çınarlı Mehmet, "Sanatçı Dostlarım", 1979

Doğuş-Edebiyat Dergisi, Sayı 27, Haziran 1982

Gösteri Sanat Edebiyat, "Cemil Meriç Özel Sayısı", Hürriyet Yay. İst. 1989

Gösteri Sanat Edebiyat, "Cemil Meriç Özel Sayısı", Hürriyet yay. İst, 1989

Göze Ergun, "Bir Osmanlı Konuşuyor", Tercüman Gazetesi, 10 Kasım 1974

Göze Ergun, "Üç Büyük Mustarip", Boğaziçi Yay. İst. 1994

Gür Alim, "Cemil Meriç (Sanat, Dil ve Edebiyat Anlayışı)" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Işık İ., "Cemil Meriç'le Bir Konuşma" Yeni Devir 9.1.1981

Kutlu Mustafa, "Cemil Meriç Maddesi" Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yay. Cilt 6. İst. 1986

Meriç Ümit, Babam Cemil Meriç, İletişim Yay. İst. 1992

Meydan Larousse, "Cemil Meriç Maddesi", İst. 1988, 8. Cilt

Milli Gençlik Dergisi, Sayı 4, Mart 1975

Özkırmı Atilla, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, "Cemil Meriç Maddesi", Cem Yay. İst.

Türk Edebiyat Dergisi, s.126, Nisan 1984

Türk Edebiyat Dergisi, Sayı 39, Ocak 1977

Yeni Türk Ansiklopedisi, "Cemil Meriç Maddesi", İst. 1985 Cilt 6.

Yılmaz Hüseyin, "Cemil Meriç'e Sorular" Yeni Devir 4 Nisan, 1982